

УДК 784.077.61-053.2/.6

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2024-1-15>

Василь ЧЕПЕЛЮК

Народний артист України, професор кафедри музичного мистецтва, Волинський національний університет імені Лесі Українки Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна, 43025

ORCID: 0000-0003-3518-0884

Олександр ГОЛОЩУК

викладач кафедри музичного мистецтва факультету культури і мистецтв, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-2564-4297

Бібліографічний опис статті: Чепелюк, В., Голощук, О. (2024). Вокальна підготовка підлітків. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 121–128, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-1-15>

ВОКАЛЬНА ПІДГОТОВКА ПІДЛІТКІВ

Вокальна підготовка для підлітків є важливим етапом їхнього музичного розвитку. В цьому процесі варто звернути увагу на правильній дихальній техніці, розширенні діапазону, артикуляції та вимові, правильній поставі та міміці тощо. Оскільки індивідуальний підхід грає ключову роль у вокальній підготовці підлітків, то кожна особа має свої унікальні особливості, включаючи голосовий діапазон, стиль виконання, сильні та слабкі сторони. Тому потрібно особливо враховувати індивідуальні потреби та можливості кожного підлітка. Важливо пам'ятати, що розвиток вокальної техніки – це постійний процес, і він вимагає часу та терпіння. Індивідуальний підхід до кожного підлітка допоможе максимізувати його потенціал у вокальній сфері.

Особливе значення також має самостійна робота, вона розвиває творчість та привчає застосовувати набуті знання в практичній діяльності. Також авторами статті приділено увагу психологічній підготовці підлітків до їх концертного виступу на сцені. Сценічне хвилювання – це одна з форм психічного стану особистості до і під час концертного виступу. Одними з найбільш істотних моментів поведінки на сцені є його сценічне самопочуття, ступінь хвилювання. Щоб значно знизити рівень страху сцени, викладач повинен підвищити психологічну стійкість виступаючого. Для цього необхідно зміцнити впевненість підлітка у своїх здібностях через доброзичливість та оптимізм. Потрібно постійно розвивати почуття краси та естетики на сцені і у житті. Учні-підлітки повинні бути переконані, що кожен виступ – це свято, і що кожен успішний виступ – це естетична насолода для глядачів.

Метою статті є розкрити основні принципи методики вокальної підготовки учнів підліткового віку в рамках цілісної системи поглядів на процес навчання співу.

Наукова новизна. Визначено основні проблеми та принципи особливостей методики вокальної підготовки учнів підліткового віку.

Як висновок, у статті наголошується, що викладач співу повинен дуже уважно спостерігати за вокальною формою співака-підлітка, його можливостями, інтересами, відстежуючи ймовірні технічні похибки та помилки, застосовуючи творчий підхід до педагогічного процесу, художню та педагогічну інтуїцію.

Ключові слова: вокальна підготовка, індивідуальні потреби та можливості, індивідуальний підхід, музичне мистецтво.

Vasyl CHEPELYUK

People's Artist of Ukraine, Professor at the Department of Musical Art, Faculty of Culture and Arts, Lesya Ukrainka Volyn National University, ave. Voli, 13, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0003-3518-0884

Oleksandr HOLOSHCHUK

Lecturer at the Department of Musical Art, Faculty of Culture and Arts, Lesya Ukrainka Volyn National University, ave. Voli, 13, Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-2564-4297

To cite this article: Chepelyuk, V., Holoshchuk, O. (2024). Vokalna pidhotovka pidlitkiv [Vocal training of teenagers]. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 121–128, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-1-15>

VOCAL TRAINING OF TEENAGERS

Vocal training for teenagers is an important stage of their musical development. In this process, it is worth paying attention to the correct breathing technique, expanding the range, articulation and pronunciation, correct posture and facial expressions, etc. As individuality plays a key role in adolescent vocal training, each individual has their own unique characteristics, including vocal range, performance style, strengths and weaknesses. Therefore, it is necessary to take into account the individual needs and capabilities of each teenager. It is important to remember that the development of vocal technique is an ongoing process, and it requires time and patience. An individual approach to each teenager will help maximize his potential in the vocal field. Independent work is also of special importance, it develops creativity and teaches to apply acquired knowledge in practical activities. The authors of the article also paid attention to the psychological preparation of teenagers for their concert performance on stage. Stage excitement is one of the forms of the mental state of an individual before and during a concert performance. One of the most important moments of behavior on stage is his stage well-being, degree of excitement. In order to significantly reduce the level of stage fright, the teacher must increase the psychological stability of the performer. For this, it is necessary to strengthen the adolescent's confidence in his abilities through kindness and optimism. It is necessary to constantly develop a sense of beauty and aesthetics on stage and in life. Adolescent students must be convinced that every performance is a celebration, and that every successful performance is an aesthetic pleasure for the audience.

The purpose of the study is to reveal the main principles of the method of vocal training of teenage students within the framework of a holistic system of views on the process of teaching singing.

Scientific novelty. The main problems and principles of the peculiarities of the method of vocal training of teenage students are determined.

As a conclusion, the article emphasizes that a singing teacher should very carefully observe the vocal form of a teenage singer; his capabilities, interests, tracking probable technical errors and mistakes, applying a creative approach to the pedagogical process, artistic and pedagogical intuition.

Key words: *vocal training, individual needs and opportunities, individual approach, musical art.*

Актуальність проблеми. Підлітковий вік – час великих змін всередині особистості. Гормональні зміни та статеве дозрівання викликають фізичні мутації організму. Інші зміни стосуються розумових, поведінкових, емоційних реакцій підлітка. Все це відображаються на специфіці вокальної підготовки цього періоду.

Спостереження за учнями-підлітками дає підстави вважати, що саме цей час є оптимальним для впровадження у них належних гігієнічних звичок у вокальній підготовці, адже потреба у втручанні в процес формування співацького голосу саме в цей період постійно зростає. Поп-культура негативно впливає на голос підлітків, які намагаються копіювати різноманітні стилі, ще не достатньо володіючи можливостями свого голосового апарату, який є ще нестійким, недостатньо міцним і у зв'язку з цим не достатньо захищеним. Все більше підлітків нині захоплюються вокальними шоу, такими як «Євробачення», «Голос країни», намагаючись наслідувати вокальну манеру співу їхніх кумирів “Go_A”, “Kalush-Orchestra” та інших. Зірки поп-музики спокушають підлітків стрімко розширювати межі власної фізичної форми для того, щоб зазвучати так, як ті, ким вони захоплюються. Більшості, однак, бракує вокальної техніки, фізичного потенціалу, емоційної зрілості, необхідних для належного виконання бажаного репертуару.

Іноді проблеми з вокальною підготовкою виникають у підлітків внаслідок неправильних підходів до навчання їхніх педагогів з вокалу, які через недосвідченість допускають, наприклад, виконання невідповідного можливостям голосу репертуару, форсування темпів розвитку вокальних даних учня або через неврахування психологічної готовності підлітка до виступу на сцені. Все це вказує на актуальність дослідження вокальної підготовки підлітків, пошуків шляхів її удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі вокальної підготовки підлітків присвячено чимало наукових праць. Частина з них розглядають проблематику вокальної підготовки підлітків в загальних рисах, побіжно, в контексті вокальної педагогіки загалом. Серед них «Теорія і методика розвитку співацького голосу» Юрія Юцевича (Юцевич, 1998), «Вокально-виконавська творчість: психолого-педагогічний та мистецтвознавчий аспекти» Наталії Гребенюк (Гребенюк, 1999), «Основи вокальної педагогіки» Олександра Стахевича (Стахевич, 2002), «Постановка голосу» (Антонюк, 2000) та «Вокальна педагогіка (сольний спів)» Валентини Антонюк (Антонюк, 2007), «Основи вокально-педагогічної творчості вчителя музики» Василя Доронюка та Михайла Сливоцького (Доронюк, Сливоцький, 2007), «Методика навчання співу» Ярослава Кушки

(Кушка, 2010), «Психотехніка співу у вокальній педагогіці» Галини Стасько (Стасько, 2010), колективна монографія «Голос людини та вокальна робота з ним», написана у співавторстві Галини Стасько, Ореста Шуляра, Михайла Сливоцького (Стасько, Шуляр, Сливоцький, 2010) та інші.

Суттєво менше праць присвячено специфіці саме підліткової вокальної педагогіки. Серед таких – «Основи вокального виховання дітей дошкільного та шкільного віку» Вероніки Гаснюк (Гаснюк, 2010), в якій розкрито організаційні особливості, методи та прийоми навчання співу, специфіка голосового апарату дітей та підлітків, технології проведення занять з постанови голосу.

Ще одна праця – дисертація Олени Роденкової «Розвиток співацького голосу учнів шкіл мистецтв у мутаційний період» (Роденкова, 2013), в якій увагу дослідниці зосереджено на фізіологічних особливостях співацького голосу підлітка, процесі навчання співу, який розглянуто як єдність чотирьох складових – художньої, технічної, слухової, аналітичної, та структурі розвитку співацького голосу, висвітлено як комплекс мотиваційно-орієнтаційного, пізнавально-когнітивного та вокально-діяльнісного компонентів.

Ще одна праця, присвячена проблематиці навчання співу у підлітковому віці – дисертація Сяо Лінь «Методичні засади формування вокально-виконавських умінь учнів підліткового віку в школі мистецтв» (Лінь, 2017), у якій розглянуто вокально-виконавські уміння підлітків, обґрунтовано їхню структуру як єдність мотиваційно-творчого, діяльнісно-емоційного та рефлексивнооцінювального компонентів та розроблено методику формування вокально-виконавських умінь, відповідно до якої підлітки оволодівають способами вокально-творчої діяльності.

Ще одна праця, на яку варто звернути увагу, – магістерське дослідження Тетяни Куриленко «Формування вокально-виконавських умінь учнів-підлітків в умовах сучасної початкової мистецької освіти» (Куриленко, 2021), яке багато в чому перегукується із зазначеною дисертацією, однак в якому висвітлено також педагогічні умови формування вокально-виконавських умінь учнів-підлітків, розкрито специфіку їхнього навчання та представлено

авторську методику формування вокально-виконавських умінь учнів-підлітків в початковій митецькій освіті.

Незважаючи на наукову цінність та практичну значущість зазначених праць, у підлітковій вокальній педагогіці досі відсутній системний погляд на процес навчання співу саме підлітка, оскільки автори, як правило, або концентруються на окремих, нерідко формальних аспектах цього процесу (Гаснюк, 2010), або розглядають зазначену проблематику з пріоритетом загальнопедагогічних та методів і підходів (Роденкова, 2013; Лінь, 2017), або ж розглядають його як певну лінійну послідовність (Куриленко, 2021), що суперечить реальному стану речей, а відтак вказує на потребу удосконалення існуючих підходів і методів вокальної підготовки підлітка та погляду на цей процес як на цілісне явище.

Мета дослідження – розкрити основні принципи методики вокальної підготовки учнів підліткового віку в рамках цілісної системи поглядів на процес навчання співу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Систему і сутність загальних підходів у виробленні надійної й ефективної вокальної техніки відображають такі етапи та форми вокальної підготовки як уміння розслаблюватися, вироблення правильної постанови, керування процесом дихання, контроль за звукоутворенням, вібрацією, формуванням виконавського стилю.

Розслаблення у співі передбачає уміння позбавлятися надмірної напруги, яка негативно впливає на голосовий апарат співака, а особливо співака-підлітка. Це пов'язано із психологічним станом виконавця. Підліток не повинен боятися співати, і допомогти йому в цьому має педагог. Дуже часто трапляється так, що «затискування» відбувається власне під час виступу на сцені, тоді як при роботі в класі, процеси напруження і розслаблення голосового апарату відбуваються оптимально. Допомогти вирішити цю проблему може пошук максимальної довіри між педагогом і учнем та застосування прийомів психотренінгу. Дуже важливим при цьому є відчуття міри, адже тотальне розслаблення може привести до колапсу виконавського процесу, зупинки роботи голосового апарату та припинення співу. Звільнення від надмірної напруги має ж навпаки сприяти нормальній, злагодженій роботі всіх складових

вих голосового апарату і бути спрямованим на максимальний художньо-виконавський ефект за максимально бережного використання всіх складових голосового апарату співака.

Робота над випрямленням постави також особливо важливою є для підлітків, адже у віці 14–19 років хребет перебуває в стадії формування і росту, а отже, формування правильної постави – це те, що можна скоригувати у підлітка, але практично неможливо зробити в старшому віці, у дорослої людини. Правильна постава співака-підлітка дає змогу оптимально, збалансовано працювати його голосовому апарату, адже тоді всі органи, які беруть участь у процесі співу, відчувають себе комфортно і, відповідно, можуть дати найбільший ефект. Існують різні рецепти вирівнювання постави для співу. Найважливіше, на що при цьому потрібно орієнтуватися, – це унікальна фізіологія кожного співака. Досвідчений педагог, як правило, уміє допомогти знайти співаку-підлітку найбільш зручний і органічний для його організму спосіб постави, щоб максимально можливо зменшити надмірне напруження м'язів.

Процес дихання під час співу включає як процес вдиху, так і видиху. Вони залежать від правильно організованої діяльності легенів та м'язів тулуба, які пов'язані з їхньою діляністю. Часто підлітки-вокалісти вважають, що чим більше повітря вдихнеш, тим успішніше буде проспівана фраза. У зв'язку з цим, хибним, переконанням недосвідчений співак часто набирає надто багато повітря в легені, вдихаючи так, немов він має намір проспівати величезну, багатотактову фразу або й ціле речення чи цілу строфу на одному диханні. Зазначена практика є не лише неефективною, але й надмірно виснажливою. Якщо учню потрібно виконати коротку вокальну фразу, йому не потрібен «повний бак» повітря. Коли підліток набирає надто багато повітря, то, як наслідок, у нього досить часто виходить нечистий, фальшивий тон (через надлишок повітря, що проходить через гортань). Часто недосвідчений підліток-співак надмірно напружує грудну клітку, всю верхню частину тулуба, м'язи ший. Все це він робить для того, щоб якимось чином компенсувати явище надмірного затиснення повітря, накопиченого в гортані. Такі та інші проблеми навчання співака-підлітка мають стати предме-

том спеціальної уваги вокаліста-педагога, який має добре розуміти, що для якісного інтонування учень повинен спочатку добре засвоїти навички розміреного ритмічного регулярного вдиху видиху. Лише у цьому випадку голосовий апарат підлітка має шанси гармонійно сформуватися, бути ефективним у співі та мати можливість тривалого використання. Крім того, засвоєння навичок помірно напруженого, спокійного, тихого вдиху у поєднанні з почерговим напруженням та розслабленням м'язів червоної порожнини сприятиме збалансованій інгаляції повітря у голосовому апараті підлітка, тобто буде для нього фізіологічно корисним.

Звукоутворення або ж фонація – це процес утворення звуку у співі, що відбувається за участю гортані та голосових зв'язок, які зближуються між собою, немов рухаючись назустріч один одному. Це явище ще називають аддукцією. Ефективна, гармонійна і досконала в усіх відношеннях, в т.ч. безпечна для голосового апарату фонація представляє собою процес, під час якого одночасно і збалансовано по відношенню один до одного відбуваються процеси дихання і співу (народження вокального звуку). Чудовими способами налагодити координацію елементів голосового апарату між собою для якісного звукоутворення є розігрівання голосу за допомогою розспівок та різноманітних вокальних вправ. Хоча збалансоване звукоутворення традиційно залишається основною метою будь-якої вокальної техніки, однак в певних жанрах і стилях, наприклад, в музичному театрі, мюзиклі, а також у певних мовах (як-от німецька та англійська) часто застосовують особливу – гортанну або тверду фонацію.

Вібрація у співі або ж іншими словами резонанс у звукоутворенні – це процес посилення та збагачення музичного тону додатковими тембровими відтінками. Досвідчені співаки здатні колоритно «грати» вібраційним звуком, змінюючи конфігурацію звукового простору всередині резонансних шляхів, а саме – ротової та носової порожнини. Корисними для навчання підлітків-співаків навичок резонування можуть бути вправи з використанням у співі назальних приголосних, таких як «п», спів низхідних послідовностей на складі «mIng». Інша, не менш корисна у цьому відношенні вправа – звукоутворення за допомогою соломинки. Вона представляє собою приспіву-

вання мелодії (гудіння) через соломинку. Такі вправи не лише допомагають розвинути і засвоїти навички вокальної вібрації, але й опанувати ефективний, повільний видих.

Манера співу (виконавський стиль) тісно пов'язана зі специфікою жанру. Наприклад, жанр мюзиклу потребує вокальної вібрації зовсім іншої якості, ніж класичні чи фольклорні жанри. В цьому плані якість вокальної вібрації, її особливості, її характерність, складають, можливо, одну з найсуттєвіших відмінностей між вокально-виконавськими стилями. Якість артикуляції, дикції, звукоутворення також визначаються стилем. Так, музичний театр, народний та комерційний вокальні стилі потребують більшої уваги співака до вербального тексту, дикції та артикуляції, зорієнтованої на приголосні, тоді як в класичному стилі більше уваги потрібно приділяти артикулюванню голосних. Вимога ретельно збалансованої, м'якої атаки звуку – настільки визначальна для класичної манери, що може вважатися умовою номер один якісного класичного вокалу. Разом з тим, у інших стилях – в мюзиклах, поп-музиці, рок-музиці поряд з м'якою атаками звуку часто використовується також придихова атака.

Важливість послідовності розвитку навичок співу в процесі формування вокальної техніки підлітка перебільшити неможливо. Особливо важливим для педагога в цьому плані добре усвідомлювати той факт, що кожна складова вокальної підготовки (постава, дихання, вібрація і ін.) буде засвоюватися учнем перше, ніж інші стануть для нього повністю осягненими, зрозумілими та засвоєними. В цьому і полягає величезна складність навчання підлітка учня – у сходинчатості методу вокальної підготовки, коли один і той самий елемент методики вокалу багато разів і по-різному буде вивчатися на різних ступенях розвитку вокальних даних учня. Саме в цьому полягає гнучкість індивідуального підходу до навчання і одночасно послідовність і наполегливість багаторазового шліфування одних і тих самих прийомів, що безумовно повинно враховувати індивідуальні особливості вокальних даних та взагалі музичного обдарування учня-підлітка загалом.

Викладачі вокалу можуть і змушені навчати підлітка інших технічних прийомів у той час, поки він опановує і засвоює попередні техніки.

Фактично, цей педагогічний процес можна представити як багаторазовий рух по спіралі, де кожне наступне коло є проходженням того ж шляху, але в більш досконалії, елегантній і довершеній формі.

Базовою умовою якісного педагогічного процесу вокальної підготовки підлітка є реалістичне ставлення педагога до технічних і художніх можливостей співака-учня. Жоден з елементів вокальної підготовки неможливо ідеально засвоїти з першого разу. Однак, якщо навчати послідовно, з урахуванням індивідуальних даних, то підліток з часом опанує кожен з них на високому рівні, а його голосовий апарат сформується здоровим і буде стабільним та ефективним у застосуванні. Наприклад, якщо співак відчуває при співі величезну напругу щелепи та язика, то чи можна сподіватися, що вони будуть здоровими та ефективними у процесах фонації чи резонансу? Таким чином, викладач вокалу повинен передусім навчити учня прийомів, які допоможуть йому зняти надмірну напругу. І це необхідно зробити ще до того, коли прийде час ефективного вирішення інших технічних завдань.

Важливо також зазначити, що викладач вокалу повинен дуже сумлінно і уважно ставитися до навчальних потреб учня. У зв'язку з цим вищеописану послідовність складових методики вокальної підготовки обов'язково потрібно коригувати з урахуванням потреб індивідуальності підлітка.

Зарубіжні дослідники проблем вокальної підготовки підлітків Кеннет Філліпс (Phillips, 1985; Phillips, 1992), Джон Куксі (Cooksey, 1997), Лінн Гекл (Gackle, 1991) та Ріанна Гебхардт (Gebhardt, 2016) солідарні у тому, щоб коригувати наведену та прокоментовану вище структуру методики вокальної підготовки учнів підліткового віку до такого її варіанту: 1) Розслаблення; 2) Постава / Дихання; 3) Фонація; 4) Резонанс; 5) Дикція; 6) Експресія / Виразність. Найбільш суттєва різниця між структурними елементами методики, означеними нами вище, у її проекції на виконавців-вокалістів підліткового віку торкається п'ятого і шостого елементів – власне дикції та експресії.

Що стосується підлітків, то у роботі з ними до питань фонації та резонансу варто ставитися більш делікатно через ті зміни, які відбуваються з їхньою фізіологією. Кеннет Філліпс

стверджує, що «у процесі навчання співу учні набувають знань, досліджують свої почуття та вивчають засоби вираження та передачі своїх думок та емоцій» (Phillips, 1992: 106). Його твердження є справедливим щодо процесу навчання співака будь-якого віку або й артиста, музиканта взагалі, однак особливо актуальне воно для тих, хто перебуває у процесі активного самопізнання, якими є власне підлітки. Адже саме для підлітків, більш ніж для кого іншого, актуальним є виразити себе через інтерпретацію пісні, це для них немов своєрідне вікно спілкування з навколишнім світом та людьми загалом. Таким чином, викладачам співу було б добре порадити акцентувати увагу на комунікативних аспектах навчання співу в роботі зі співаками-підлітками.

Дикція є важливим засобом донесення змісту пісень до слухачької аудиторії. Тренування дикції передбачає не лише роботу над артикуляцією голосних, але й приголосних. Вправи на скоромовку, проспівування скоромовок по гамі вверх і вниз можуть допомогти підліткові активізувати артикуляцію приголосних шляхом покращення роботи язика, навколоротових м'язів, губ. Виробленню чіткої артикуляції голосних сприяють класичні п'ятиступеневі розспівки, наприклад, на складі «уі» або ж на складах «мі-ме-ма-мо-му». Під час роботи над артикуляцією голосних викладач повинен пояснювати учням, як утворювати ці звуки, щоб вони краще розуміли фізіологічні особливості цього процесу. Такий підхід вплине не лише на якість дикції, але і на якість резонування вокаліста.

Виразовість (експресія) у співі включає в себе три складових – музичну, словесну (вербальну) та художню. Нотний текст, всі позначення, які виписані в нотному тексті, є основою музичної виразності пісні (наприклад, темп, динаміка, фразування, акценти, штрихи тощо). Ця складова виразовості дає можливість учневі засвоїти суто музичні особливості співу – навчитися метроритму, інтонувати мелодичної лінії, опанувати музичну форму та інше. Словесна складова виразовості передбачає вивчення поетичної канви, її літературних властивостей. У цьому процесі перед підлітком стоїть завдання усвідомити значення кожного слова, епітетів, порівнянь, метафоричності вербального тексту, інших поетичних прийомів для

усвідомлення підтекстів, гри сенсами тощо. Аналіз вербального тексту пісні може бути доречним для підлітка домашнім завданням, оскільки нині всі вони мають доступ до Інтернету, де можуть почерпнути потрібну інформацію. При цьому, оскільки підліток не здатний зробити це у всьому обсязі самостійно, то викладачу все одно доведеться доведеться допомогти йому розібратися з деякими найбільш складними моментами.

Елементи художньої виразовості забезпечують унікальність інтерпретації вокального твору, те, чим одна його виконавська версія відрізняється від іншої, те, за що саме це виконання цінують слухачі. Художня виразовість в певному сенсі є найбільш експериментальною складовою виразовості вокального твору, тому завданням учня-підлітка і його педагога є знайти найкрасивішу, найбільш органічну для нього інтерпретацію. Це може бути досягнуто зміною акцентів певних слів, фраз, звуків, введенням нових тембрових барв, своєрідних вокальних прийомів. Можливості виразовості в цьому плані – нескінченні. Вони, як правило, є результатом спільних зусиль вчителя та учня. Проте саме від педагога залежить створення «безпечного» з точки зору співака-підлітка комунікативного середовища, в якому підліток не боїтиметься і не соромитиметься експериментувати, пробувати щось нове, креативно випробовувати і досліджувати можливості свого голосу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Принципово важливими засадами процесу вокальної педагогіки є усвідомлення того, що всі знання та навички мають набуватися підлітками послідовно та наполегливо, незалежно від наявного у них рівня техніки чи вокальних здібностей. Безумовно, технічні завдання і вправи, які використовує педагог, можуть змінюватися залежно від міри дорослішання та зростання вокальної вправності учнів, однак вони повинні й надалі застосовуватися послідовно і безупинно. Дотримання послідовності у навчанні співу, а також прозорість, відкритість викладача щодо пояснення техніки співу, етапів досягнення кінцевих цілей створює численні переваги у навчанні. Внаслідок цього підліток зазвичай отримує міцну основу вокальної техніки. Детально прописані вище структурні

елементи методики вокальної підготовки, безумовно, тісно пов'язані один з одним. Однак, коли навіть один з них, на думку педагога, міцно засвоєно, це не є гарантією того, що не виникнуть проблеми під час переходу до іншого. Тому викладач співу повинен дуже

уважно спостерігати за вокальною формою співака-підлітка, його можливостями, інтересами, відстежуючи ймовірні технічні похибки та помилки, застосовуючи творчий підхід до педагогічного процесу, художню та педагогічну інтуїцію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонюк В.Г. Вокальна педагогіка (сольний спів). Київ : ЗАТ «Віпол», 2007. 174 с.
2. Антонюк В.Г. Постановка голосу. Київ : Українська ідея, 2000. 68 с.
3. Гаснюк В.В. Основи вокального виховання дітей дошкільного та шкільного віку. Мукачеве, 2010. 97 с.
4. Г.Є. Стасько, О.Д. Шуляр, М.Ю. Сливоцький. Голос людини та вокальна робота з ним. Івано-Франківськ: Видавництво ПНУ імені В. Стефаника, 2010. 336 с.
5. Гребенюк Н. Є. Вокально-виконавська творчість: психологопедагогічний та мистецтвознавчий аспекти. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1999. 269 с.
6. Доронюк В.Д., Сливоцький М.Ю. Основи вокально-педагогічної творчості вчителя музики. Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦПТ, 2007. 306 с.
7. Куриленко Т.В. Формування вокально-виконавських умінь учнів-підлітків в умовах сучасної початкової мистецької освіти : кваліф. робота... «Магістр». Херсон : ХДУ, 2021. 63 с.
8. Кушка Я.С. Методика навчання співу. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. 288 с.
9. Лінь С. Методичні засади формування вокально-виконавських умінь учнів підліткового віку в школі мистецтв: дис. кад. пед. наук. Київ, 2017. 215 с.
10. Роденкова О.Д. Розвиток співацького голосу учнів шкіл мистецтв у мутаційний період. 13.00.02: автореф. дис... канд. пед. наук. Київ, 2013. 23 с.
11. Стасько Г.Є. Психотехніка співу у вокальній педагогіці: Івано-Франківськ: ПНУ ім. В.Стефаника, 2010. 136 с.
12. Стахевич О. Г. Основи вокальної педагогіки. Ч. 1: Природно-наукові теорії сольного співу. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2002. 92 с.
13. Юцевич Ю.Є. Теорія і методика розвитку співацького голосу. Київ : ІЗМН, 1998. 160 с.
14. Cooksey J.M. Voice transformation in male adolescents. In: *Bodymind & Voice: foundations of voice education, book four: lifespan voice development*, edited by L. Thurman & G. Welch. Collegeville, MN: Voicecare Network, 1997. P. 7148–738.
15. Gackle L. The Adolescent Female Voice: Characteristics of Change and Stages of Development. *The Choral Journal*. 1991. №8. P. 17–26.
16. Gebhardt R.M. The Adolescent Singing Voice in the 21st Century: Vocal Health and Pedagogy Promoting Vocal Health. The Ohio State University. 2016. 135 p.
17. Phillips K. H. Teaching kids to sing. New York: Schirmer Books, 1992. 392 p.
18. Phillips K. H. Training the Child Voice. *Music Educators Journal*. 1985. № 4. P. 57–58.

REFERENCES:

1. Antonyuk V.H. (2007). Vokal'na pedahohika (sol'nyy spiv) [Vocal pedagogy (solo singing)]. Kyiv : ZAT «Vipol», 174 s. [in Ukrainian].
2. Antonyuk V.H. (2000). Postanovka holosu [Setting the voice]. Kyiv : Ukrayins'ka ideya, 68 s. [in Ukrainian].
3. Hasnyuk V.V. (2010). Osnovy vokal'noho vykhovannya ditey doshkil'noho ta shkil'noho viku [Basics of vocal education of children of preschool and school age]. Mukachevo, 97 s. [in Ukrainian].
4. H.YE. Stas'ko, O.D. Shulyar, M.YU. (2010). Holos lyudyny ta vokal'na robota z nym [The human voice and vocal work with it]. Slyvots'kyu ta in. Ivano-Frankivs'k: Vydavnytstvo PNU imeni V. Stefanyka, 336 s. [in Ukrainian].
5. Hrebenyuk N. YE. (1999). Vokal'no-vykonavs'ka tvorchist' : psykhohopedahohichnyy ta mystetstvoznachnyy aspekty. [Vocal and performing creativity: psycho-pedagogical and art history aspects]. Kyiv : NMAU im. P. I. Chaykovs'koho, 269 s. [in Ukrainian].
6. Doronyuk V.D., Slyvots'kyu M.Y. (2007). Osnovy vokal'no-pedahohichnoyi tvorchosti vchytelya muzyky. [Basics of vocal and pedagogical creativity of a music teacher]. Ivano-Frankivs'k: Vydavnycho-dyzayners'kyu viddil TSIT, 306 s. [in Ukrainian].
7. Kurylenko T.V. (2021). Formuvannya vokal'no-vykonavs'kykh umin' uchniv-pidlitkiv v umovakh suchasnoyi pochatkovoyi mystets'koyi osvity [The formation of vocal and performing skills of teenage students in the conditions of modern primary art education] : kvalif. robota... «Mahistr». Kherson : KH DU, 63 s. [in Ukrainian].

8. Kushka Y.S. (2010). *Metodyka navchannya spivu* [Methodology of teaching singing]. Ternopil': Navchal'na knyha – Bohdan, 288 s. [in Ukrainian].
9. Lin' S. (2017). *Metodychni zasady formuvannya vokal'no-vykonavs'kykh umin' uchniv pidlitkovoho viku v shkoli mystetstv* [Methodical principles of formation of vocal and performance skills of adolescent students in the art school]. : dys. ...kad. ped. nauk. Kyiv, 215 s. [in Ukrainian].
10. Rodenkova O.D. (2013). *Rozvytok spivats'koho holosu uchniv shkil mystetstv u mutatsiynny period* [Development of the singing voice of students of art schools in the period of mutation]. 13.00.02: avtoref. dys... kand. ped. nauk. Kyiv, 23 s. [in Ukrainian].
11. Stas'ko H.E. (2010). *Psyhotehnika spivu u vokal'niy pedahohitsi* [Psychotechnics of singing in vocal pedagogy]: Ivano-Frankivs'k: PNU im. V.Stefanyka, 136 s. [in Ukrainian].
12. Stakhevych O. H. (2002). *Osnovy vokal'noyi pedahohiky*. [Fundamentals of vocal pedagogy]. CH. 1: Pryrodno-naukovi teoriyi sol'noho spivu. Sumy : SumDPU im. A. S. Makarenka, 92 s. [in Ukrainian].
13. Yutsevych U.E. (1998). *Teoriya i metodyka rozvytku spivats'koho holosu*. [Theory and method of development of the singing voice]. Kyiv : IZMN, 160 s. [in Ukrainian].
14. Cooksey J.M. (1997). Voice transformation in male adolescents. In: *Bodymind & Voice: foundations of voice education, book four: lifespan voice development*, edited by L. Thurman & G. Welch. Collegeville, MN: Voicecare Network, P. 7148-738 [in English].
15. Gackle L. (1991). The Adolescent Female Voice: Characteristics of Change and Stages of Development. *The Choral Journal*. №8. P. 17-26 [in English].
16. Gebhardt R.M. (2016). *The Adolescent Singing Voice in the 21st Century: Vocal Health and Pedagogy Promoting Vocal Health*. The Ohio State University. 135 p. [in English].
17. Phillips K. H. (1992). *Teaching kids to sing*. New York: Schirmer Books, 392p. [in English].
18. Phillips K. H. (1985). Training the Child Voice. *Music Educators Journal*. №4. P. 57–58 [in English].